

О. Ю. Будулюков, кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

МЕТОДИ ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Рассмотрены вопросы, связанные с классификациями методов принятия тактических решений в процессе расследования преступлений.

Проблеми раціонального вибору альтернатив, характерних для слідчої діяльності, існували завжди, однак з ряду причин важливість їх останнім часом значно зросла. Це пояснюється таким.

По-перше, зріс динамізм у сфері громадських й економічних відносин, що призвело до змін способів учинення злочинів, способів їхнього приховування і до зміни самого злочинця. У швидко змінюваних умовах зменшується час, коли прийняті рішення залишаються правильними, що відповідає слідчій ситуації, яка склалася на певний проміжок часу.

По-друге, в умовах науково-технічного прогресу з'явилася значна кількість альтернативних варіантів вибору.

По-третє, зросла складність кожного з варіантів прийнятих рішень.

По-четверте, збільшилася взаємозалежність різних рішень та їхніх наслідків, що необхідно враховувати при їх прийнятті.

Ефективними є тактичні рішення, при прийнятті яких використовуються певні методи.

У літературних джерелах методи прийняття рішень поділяють на групи, вирізняючи різні напрями їхньої класифікації. Незважаючи на безліч підходів до розподілу методів на види і групи, в основі таких розподілів завжди лежить думка авторів про можливість їхнього використання для подолання тих або інших проблем, що виникли в процесі розслідування. Зокрема, розрізняють математичну теорію прийняття рішень і поведінкову теорію.

Перший з напрямів припускає використання математичних методів, моделей і алгоритмів. Використання моделей дозволяє вирішити певну кількість завдань що, в остаточному підсумку, значно підвищує ефективність цього процесу. Проблеми математичних методів полягають у тому, що не всі рішення можуть бути прийняті за допомогою моделей. При високому ступені невизначеності й відсутності фіксованих числових характеристик цілей і параметрів використання моделей неможливо. Більшість авторів визначають модель як уявну або матеріально реалізовану систему, що відображає об'єкт дослідження й здатна замінити його так, що її вивчення надає вичерпну інформацію про об'єкт.

Для побудови математичної моделі необхідно:

1) проаналізувати теоретичні закономірності, властиві даному процесу або об'єкту, і емпіричні дані, отримані в процесі спостереження за цими або аналогічними процесами (об'єктами). Сформулювати кінцеву мету побудови моделі (стать, вік злочинця, наявність психічних захворювань, місце, час, спосіб учинення злочину);

2) вибрати найбільш раціональний математичний метод для вирішення даного завдання. Наприклад, для завдань лінійного програмування існують методи: симплексний, метод потенціалів та ін. Кращим є метод, що дозволяє одержати найраціональніше рішення та найбільш точні оцінки;

3) проаналізувати результати застосування моделі, їхню відповідність реальним умовам сформованої слідчої ситуації.

Незважаючи на логічність і системність, математична теорія використовується дуже обмежено, в основному, як допоміжний засіб. Причини цього полягають у нездатності математичних методів урахувати вплив людського фактору й того різноманіття невизначеності ситуації розслідування, з якими зіштовхується особа, що приймає тактичне рішення.

Поведінкова теорія прийняття рішень надає важливого значення суб'єктивним факторам, таким як професійний досвід особи, уміння логічно мислити, його інтуїція.

Інший підхід закладений у розподілі методів прийняття рішень на аналітичні, статистичні, математичного програмування та активізуючі, експертні, методи сценаріїв, метод древа рішень, евристичні. Серед названих методів заслуговує на пильнішу увагу остання група методів, що має назву евристичні методи прийняття рішень. До цих методів відносять такі: інтуїтивний, адаптивний, експериментальний і раціональний.

Інтуїтивний метод не вимагає попередньої підготовки, не супроводжується аналізом альтернатив або залученням якої б то не було додаткової інформації. Достойнством даного методу є швидкість в ухваленні тактичного рішення, а недоліком — відсутність розвиненого інтуїтивного мислення у всіх без винятку осіб, які приймають рішення.

Адаптивний метод полягає в тому, що рішення приймається за аналогією із уже прийнятим раніше рішенням. Позитивною якістю цього методу є високий ступінь визначеності у разі ухвалення рішення в стандартній, типовій слідчій ситуації. Однак недоліком цього методу є той факт, що слідча ситуація, як правило, не збігається з типовою, у якій дане рішення є успішним, а по-друге, трафаретний підхід до вирішення тактичних завдань не дозволяє в багатьох випадках просунутися вперед і вирішити завдання розслідування.

Експериментальний метод знаходить своє застосування як у рамках однієї слідчої дії, коли виникає необхідність у встановленні механізму вчинення злочину або одного з його елементів, так і у тактичних операціях, при розробці так званих «слідчих хитрощів». Перевагою даного методу є одержання позитивного результату в досить складній ситуації, коли інші методи прийняття рішень не можуть бути результативними. Недоліком експериментального методу є необхідність підготовчих заходів, які спричиняють часові, матеріальні й інші витрати, а також невизначеність в отриманому результаті.

Раціональний метод є найбільш трудомістким, оскільки для його застосування необхідно здійснити збір, аналіз й узагальнення інформації, а також ряд аналітичних дій.

Інтерес становить класифікація методів прийняття рішень в органах внутрішніх справ, яка поділяє їх так: а) методи динамічного програмування — прийняття рішень в умовах постійно змінюваної обстановки; б) методи статистичних рішень — прийняття рішень у випадкових ситуаціях, за умов невизначеності; в) методи теорії ігор — прийняття рішень у так званих конфліктних ситуаціях; г) методи мережного аналізу і теорії масового обслуговування.

Розділ III. Тактико-криміналістичне та методичне забезпечення...

Названі класифікації є лише частиною теоретичних розробок методів прийняття рішень. Специфіка розслідування припускає використання при прийнятті тактичних рішень і методів, які використовуються при прийнятті управлінських рішень у різних сферах людської діяльності, однак ці методи одержують своє переломлення щодо досягнення завдань розслідування як у цілому, так і на окремих його етапах.

Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого

Інститут вивчення проблем злочинності
Національної академії правових наук України

Криміналістика XXI століття

**Матеріали міжнародної науково-практичної
конференції**

25–26 листопада 2010 р.

Харків
«Право»
2010

ББК 67.9(4УКР)6
К 82

Криміналістика XXI століття : матеріали міжнар. наук.-
К 82 практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – 832 с.
ISBN 978-966-458-209-1

Видання містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Криміналістика XXI століття», яка була організована Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого спільно з Інститутом вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України. Висвітлено загальнотеоретичні проблеми криміналістики та її викладання у навчальних закладах, науково-технічне, тактико-криміналістичне та методичне забезпечення правоохоронних органів у сучасних умовах, а також експертне забезпечення правосуддя.

Для працівників правоохоронних органів, науковців, викладачів, аспірантів та студентів вищих юридичних навчальних закладів.

ББК 67.9(4УКР)6

ISBN 978-966-458-209-1

© Національна юридична академія
України імені Ярослава Мудрого,
Інститут вивчення проблем злочин-
ності Національної академії право-
вих наук України, 2010
© «Право», 2010